

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (α).

Θεός, ἢ τις ἀνθρώπων ὅμιν, ὡς ξένοι, εἴληψε τὴν αἰτίαν τῆς τοῖν Νόμων διαθέσεως.—Θεός, ὡς ξένη, Θεός, ὡς γὰρ τὸ δίκαιότατον εἰπεῖν.

(Πλάτ. Νόμων τὸ Πρῶτον.)

Ὁ Γευκετᾶμος, υἱὸς τοῦ Δώρου καὶ ἐγγονὸς τοῦ Ἑλληνοσ, υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ἔλθων εἰς τὴν Νῆσον μετὰ τινῶν Πελασγῶν, (β) ἐνυμφεύθη τὴν Κρήτην, καὶ ἐβασίλευσεν. Ὁ δὲ υἱὸς του

(α) Οἱ Νομοθέται τῆς Κρήτης

Ῥαδάμανθους. (Στράβων περὶ Κρήτης.)

Ἐπιμενίδης. Διόδ. Βιβλ. V. § 80.

Δοσιάδης καὶ Ἐχημένης. (Ἀθηναῖος. Βιβλ. IV. § 10—VI. § 18 καὶ Βιβλ. XIII.)

Σωσικράτης. (Σουΐδας καὶ Στράβ. Βιβλ. X.)

Ὅρα Μηούρσιον Βιβλ. I. φ. 2.

Γεωργ. Ἱστορικ. Βιβλ. III.

Ἰλιάς II. στιχ. 649. Καὶ Ὀδυσσ. E. στιχ. 174.

Πλάτων. Μένων—Πολιτ. — μ.

Ἄρις: Πολιτικ.—Δημοκρατ. .τ.λ.

Clavier. les temps primit. de la Grèce.

Roll. Παλ. Ἱστορ. T. IV. φ. 494.

Marsch. p. 253 — 290.

Baujer. Memoir. del' Academ. T. III. p. 45.

Gognet Liv. III. p. 61. — IV p. 239.

Larchen. μετάφρ. Ἡροδ. T. VI. p. 373.

Prideaux. Marbres d' Oxfor. part II. p. 17—18—181.

(β) Διόδ. Σικελ. Βιβλ. IV. § 60, Βιβλ. V. § 70.

Ἄπολλ: Βιβλ. III. Κερ. I. § 1—2.

Λστέριος νυμφευθείς τὴν Εὐρώπην τοῦ Διὸς, ἄλλου βασιλέως τῆς Νήσου, διεδέχθη τὸν πατρικὸν θρόνον, υἱοθετήσας καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς τοῦ Διὸς καὶ Εὐρώπης. Μίνωα, Ῥαδάμανθυν (συνώνυμον τοῦ παλαιοῦ Νομοθέτου τῆς Κρήτης Ῥαδάμανθους), καὶ Σαρπηδῶνα, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος διεδέχθη τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀστερίου, ἐνώσας εἰς τὴν πατρικὴν βασιλείαν καὶ τὸ μέρος τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα ὁ Ζεὺς.

Οἱ μὲν παλαιοὶ ἀπὸ Ὀμήρου μέχρις Ἀπολλωνίου δέχονται ἓνα μόνον Μίνωα, οἱ δὲ νεώτεροι δύο, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος Νομοθέτης, καὶ διαρρυθμητής, ὁ δεύτερος καὶ Νομοθέτης καὶ ἰσχυρῆς, κατασκευάσας μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, κατέκυριεύσας τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἑλλάδος (α).

Ὁ Μίνωας ἤκμασεν, ὡς εἰρέθη, περὶ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα Π. Χ. ἐνώσας δὲ εὐτυχῶς τοὺς Πελασγοὺς μετὰ τῶν αὐτοχθόνων, ἠύξησε τὴν δύναμίν του· οὕτω καταστρέψας τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῆς νήσου, ἐξουσίασεν ἅπασαν τὴν Κρήτην. Διὰ ν' ἀφήσῃ δὲ μόνιμον τινα εὐδαιμονίαν εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ἐσχεδίασε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν, ὅτι ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Διὸς εἰς τὸ Σπήλαιον τοῦ ὄρους Ἰδης (β).

Ἄν ἀγνοῖται ἡ ἀρχὴ τοῦ Μίνωος, δύναται τις νὰ θαυμάσῃ

(α) Ὀμηρος, Ἰσίοδος, Θουκυδίδης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Στράβων, Πλούταρχος, Ἀπολλώνιος κ.τ.λ. δέχονται ἓνα μόνον Μίνωα· οἱ δὲ νεώτεροι (ἐκτὸς St. Ciraix.) δύο, ὁ μὲν ἀκμάσας κατὰ τὸ 1520 ἔτος Π. Χ. σύγχρονος σχεδὸν τοῦ Μωϋσέως, καὶ τῶν Φοινικοαιγυπτίων Ἀρχηγῶν· ὁ δὲ εἰς τὰ 1240 Π. Χ. τοῦ Ἰρακλίου καὶ Θησέως.

(β) Ὀμηρ. Ὀδύσσεια. Τ. σίχ. 179—180—184. Πλάτων Νομ. βιβλ. Ι. Μίνωας φ. 294. Στράβων βιβλ. Χ, Παυσαν. βιβλ. ΙΙΙ. § 2. Διόδ. Σικ. βιβλ. V. § 78. Ἐφοῖτα οὖν δι' ἐνωμένου ἔτους εἰς τὴν τοῦ Διὸς αἴτην ὁ Μίνωας, τὰ μὲν μαθησόμενος, τὰ δὲ ἀποδειξόμενος κ.τ.λ. (Πλάτων Μίνωας φ. 298.)

τούλάχιστον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τὴν παράδοξον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νομοθεσίαν τοῦ καθὼς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐκβάλας ποταμοῦ τίνος, τοῦ ὁποίου εἰσέτι δὲν γνωρίζονται αἱ πηγαί.

Ἡ βᾶσις τῆς Νομοθεσίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Νομοθέτου ὑπῆρξε, φαίνεται, ἡ μετὰ λόγου καὶ ἔννομος ἐλευθερία (α), ὅποια ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς καὶ ἀληθινοῦ φίλου τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία χωρὶς ἐλευθερίαν· ἀλλ' οὔτε ἐλευθερία χωρὶς τὸν αὐτοκράτορα λόγον. Ἀνάγκη ὅμως νὰ προσδιορισθῇ καὶ ἡ ἔννοια καὶ ἡ λέξις, τὴν ὅποιαν πολκάκις θέλομεν μεταχειρισθῆ διὰ νὰ μὴν ἀποπλανηθῶμεν εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Πότε πρᾶγμα δὲν ἐτάραξε τοὺς ἀνθρώπους, ἀνατρέπον ἐκ βᾶθρων τὰς κοινωνίας, καθ' ὅσον ἡ ἀόριστος ἔννοια τῆς ἐλευθερίας· αὕτῃ ἤγειρε καὶ καθώπλισε πολλάκις τοὺς λαοὺς κατὰ τῶν ἡγεμόνων, καὶ τούτους κατ' ἐκείνων, διασπῶσα ἐνίοτε καὶ πανταχοῦ ἅπαντας τοὺς δεσμοὺς τοῦ χρέους, τῆς συγγενείας καὶ τοῦ δικαίου· ἔρριψε τὰ ἔθνη εἰς τὸ ἀρχαῖον χάος τῆς ἀναρχίας, διὰ νὰ τὰ περαδῶσῃ μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς ὄνυχας τῆς σκληρᾶς τυραννίης, ἢ τῆς πανούργου δημᾶγωγίας.

Εἶναι ἀναντιρρήτον, ὡς εἰρέθη, ὅτι δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία χωρὶς ἐλευθερίαν· οὔτε ὅμως ἐλάχιστον μέρος ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας, χωρὶς τὴν δικαιοσύνην: ὅ ἐστι τὸν Νόμον καὶ τὸν Λόγον, διὸ αἱ ἀρχαῖοι Νομοδιδάσκαλοι καὶ Σοφοὶ ἐπλανήθησαν, χωρίζοντες τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ γνωμοδοτοῦντες, ὅτι ἐν μέρει ἀνθρώπων ἐπλάσθη δοῦλον, τὸ δὲ ἕτερον ἐλεύθερον. Ἡ ἀπάνθρωπος αὕτη τῆς δουλοσύνης θεωρία ὑπερίσχυσεν ἀπὸ Μίνως

(α) Δοκεῖ δὲ φησιν Ἐφορος, ὁ Νομοθέτης (ὁ Μίνως) μέγιστον ὑποθέσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγαθὸν τὴν ἐλευθερίαν· μόνην γὰρ ταύτην ἴδια ποιεῖν τῶν κτησαμένων τὰ ἀγαθὰ· τὰ δὲ ἐν δουλείᾳ τῶν ἀρχόντων, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἀρχομένων εἶναι. (Στραβ. βιβλ. X. Κεφ. IV. περὶ Κρήτης.)

μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας, εἰς οὗ ἦλθεν εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ὁ Σωτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν δουλείαν, κηρύττων ἀδελφικὴν ἰσότητά πρὸς ἅπαντας. Δύο ἄρα εἶδη Κόσμων Παλαιοῦ, καὶ Νέου· δύο εἶδη πολιτισμοῦ καὶ ἐλευθερίας.

Οἱ Δημαγωγοὶ ὅμως τῶν παλαιῶν Δημοκρατιῶν, μὴν ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἀρχὴν τῆς Δικαιοσύνης· ἀλλ' ἀπὸ μόνον τὰ χρηστὰ ἦθι, ὅσακις ἔλειπον αὐτὰ, μεταχειριζόμενοι τὸ πρόσχημα τῆς νομικῆς ἰσότητος, κατήργουν πᾶσαν ἠθικὴν ὑπεροχὴν ἀρετῆς καὶ ἀξίας, διὰ νὰ ὑπερέχουσιν αὐτοὶ διὰ τῆς μεγαλοποντηρίας των, κινουῦντες τοὺς σωροὺς τοῦ ἀπλοϊκοῦ ὄχλου κατὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ νομίμου ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας.

Ἄλλ' ὁ Δημιουργὸς ἔπλασεν ἐν εἶδος ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο ἱκανὸν νὰ ζητήσῃ τὴν εὐδαιμονίαν του διὰ τῆς Δικαιοσύνης· ὅθεν τὸν ἐπροίκισε διὰ τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ αὐτεξουσίου. Ἡ ἔνωσις αὐτῶν τῶν δύο δυνάμεων σχηματίζει τὴν ἀληθῆ καὶ νόμιμον ἐλευθερίαν· αἱ κακῶς ὁμῶς ὠρισμέναί λέξεις, συγχέουσαι τὰς ἐννοίας, ὑπῆρξαν πάντοτε τὸ σύνθημα τῆς δημοκοπικῆς παυουργίας, ἢ τῆς ὑπόβου τυραννίας. Αὐταὶ ἤγειρον τὸν πόλεμον πάντοτε μεταξὺ τῶν κυβερνώντων καὶ τῶν λαῶν· ἐπειλέκισαν θρόνους, ἐξέσχισαν πορφύρας, καὶ συνέθλασαν τὰς νομοθετικὰς πλάκας, βυθίζοντες τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ ἀναρχίαν. Διὸ πρέπει, ὡς εἰρήθη, μετ' ἀκριθείας νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐννοία καὶ τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας· καὶ ὡς κανὼν νὰ ἐρρημύττηται ὕστερον εἰς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις· καὶ, ὅσαι συμφωνοῦσι, νὰ λέγωνται καὶ νὰ ἦναι ἐλεύθεραι· ὅσαι δὲ ἢ ὑπερβαίνουσι τὸ μέτρον, ἢ δὲν τὸ φθάνουσι, νὰ κηρύττωνται ἀναρχικαί, ἢ τυραννικαί.

Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη, ὡς εἰρήθη, λογικὸς καὶ αὐτεξουσίος. Ἡ ἔνωσις αὐτῶν τῶν δυνάμεων, ὅχι ὁμῶς κατ' ἴσιν

μερίδα, ἀλλὰ π'ερισσεύοντος τοῦ λογικοῦ (α), σχηματίζει τὴν ἀληθῆ καὶ ἔννομον ἐλευθερίαν, ἥτις δι' αὐτὸ τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ἀναλλοιότων νόμων. Ὅθεν ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι αὐτὴπαρκτος καὶ ἰδιαιτέρα δύναμις, ἀλλὰ μίγμα ἐκ δύο δυνάμεων. Δὲν εἶναι ἔννοια ἀπλή, ἀλλὰ σύνθετος ἐκ δύο ἰδιοτήτων· οὔτε εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' εἰς τὴν κοινωνίαν σχετικῶς· καθότι ἡ ἐλευθερία ἀπαιτεῖ τὸν Νόμον, ὁ δὲ Νόμος τὴν κοινωνίαν· ὥστε τὰ ἀνδράποδα, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα στεροῦνται καὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς μετὰ λόγου καὶ νόμου ἐλευθερίας (β).

Ἄν ὁμως ἡ ἐλευθερία εἶναι σύνθετος ἐκ τῶν δύο δυνάμεων: τοῦ λογικοῦ, λέγω, καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη πᾶσα, νὰ προσδιορισθῆ ἀκριβῶς ἡ ποσότης καὶ ἡ δόσις μιᾶς ἑκάστης δυνάμεως, πρὸς κατασκευὴν αὐτῆς. Εἰς τὸ μίγμα τοῦτο ἐπλανήθησαν πολλάκις καὶ τὰ ἔθνη, καὶ οἱ διοικοῦντες τοὺς ἀνθρώπους ἄρχοντες· καθότι, ἂν ἡ ἔνωσις σύγκειται ἐξ ἴσων μερῶν: δύο, παραδείγματος χάριν, αὐτεξουσίου, καὶ δύο λόγου, ἐπειδὴ τὸ αὐτεξούσιον μετέχει μᾶλλον τῆς φυσικῆς δυνάμεως τῆς χειρὸς, θέλει ὑπερισχύσει ἀπὸ τὸν θεωρητικὸν λόγον, καὶ παράξει τὴν ταραχώδη Δημοκρατίαν, εἰς ἣν ἐγείρονται τὰ πάθη, ἐλαττοῦται ὁ λόγος, καὶ κινδυνεύει ἡ ἡσυχία, ἡ εὐδαι-

(α) Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ τοῦ σώματος ἄρχει δεσποτικῆν ἀρχὴν· ὁ δὲ νοῦς τῆς ὀρέξεως πολιτικῆν καὶ βασιλικῆν, ἐν οἷς φανερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς· καὶ τῷ παθητικῷ μορίῳ, ὑπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μορίου τοῦ λόγον ἔχοντος. Τὸ δὲ ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν, βλαβερόν πάσι. (Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. Α. Κεφ. β § 11 καὶ Βιβλ. Ζ. Κεφ. Η. § 2.)

(β) Τὰ γὰρ ζῶα, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, οὐ λόγῳ αἰσθανόμενα, ἀλλὰ παθήμασιν ὑπηρετεῖ. (Ἀριστοτ. αὐτόθι.)

μονία καὶ πολλάκις ἡ ἔννομος ἐλευθερία τοῦ λαοῦ. Ἄν δὲ ὑπερ-
 τερήσῃ τὸ αὐτεξούσιον: ἤγουν τὸ μίγμα σύγκειται ἐκ τριῶν
 αὐτεξουσίου, καὶ ἑνὸς μόνου λόγου, γεννάται ἡ ἀνόητος καὶ ἀ-
 χαλίνωτος ὀχλαγωγία, πλήρης ἀμετρίας καὶ κακοδαιμονί-
 ας, φέρουσα ἐπὶ τέλος τὴν τυραννίαν τῶν πολλῶν, ἢ τοῦ
 ἑνός. Ἄν μείνῃ τὸ αὐτεξούσιον μόνον χωρὶς λογικοῦ, ὁ ἀν-
 θρωπος πλησιάζει εἰς τὴν στάσιν τῶν ἀλόγων ζώων· εἰδὲ μένει
 τὸ λογικὸν μόνον, ἀνευ αὐτεξουσίου, παύει πᾶσα ἐξωτερικὴ πρά-
 ξις, βυθίζεται ὁ νοῦς εἰς ἀπόλυτόν τινα θεωρίαν καὶ αὐλότητα· ὁ
 δὲ λόγος ἐνταῦθα εἶναι περὶ κοινωνίας ἀνθρώπων, καὶ ὄχι
 περὶ οὐρανίων ἀρχῶν, καὶ αὐτῶν ὄντων. Ἔπεται λοιπὸν, ὅτι ἡ
 ἐλευθερία, καὶ ἡ μετ' αὐτῆς, καὶ δι' αὐτῆς εὐδαιμονία νὰ σύγ-
 κειται ἐκ τοῦ Λογικοῦ καὶ Αὐτεξουσίου, ὄχι κατ' ἴσην μερίδα,
 ἀλλὰ περισσεύοντος τοῦ λόγου, καὶ τοῦ μορίου τοῦ νοῦν ἔχοντος·
 ἤγουν ἐκ δύο καὶ ἡμίσεως λόγου, καὶ ἐξ ἑνός καὶ ἡμίσεως αὐ-
 τεξουσίου. Ἐκ τούτου μόνον τοῦ μίγματος φύεται, αὐξάνει, θάλ-
 λει καὶ καρποφορεῖ γλυκυτάτους καρπούς τὸ δένδρον τῆς ἐλευθε-
 ρίας, ἣτις μόνη ἐπιφέρει τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν, τὴν πάγκα-
 λον συμμετρίαν καὶ τὴν μόνιμον εὐδαιμονίαν τῶν λαῶν, τῶν
 ἡγεμόνων, τῶν πόλεων καὶ πολιτῶν (α).

Ὅθεν τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν καὶ ἡ εὐδαιμονία δεν δύναται νὰ
 ὑπάρξῃ χωρὶς ἐλευθερίαν· οὔτε ἡ ἐλευθερία χωρὶς τὴν ὑπερο-
 χὴν τοῦ αὐτοκράτορος λόγου. Ἄν δὲ τὸ ὅμοιον ζητῆ πάντοτε,
 καὶ διὰ παντός τὸ ὅμοιον, ὁ λόγος ἐπιθυμεῖ τὸ καλὸν, τὸ ἀγα-
 θὸν καὶ τὸ δίκαιον, ἀποστρεφόμενος τὴν ἀμετρίαν τοῦ κακοῦ

(α) Τὸ εἶδος τοῦ συγγράμματος δεν συγχωρεῖ πλειοτέραν ἀνάπτυξιν·
 ἀλλ' ἡ βᾶσις ἐτέθη· ἐπ' αὐτῆς δύναται ὁ φιλελεύθερος καὶ ἀληθὴς φιλά-
 θρωπος σοφὸς νὰ ἐγείρῃ μεγαλοπρεπὲς κτίριον.

καὶ τοῦ ἀδίκου (α). Τὸ δὲ Ἀνταξούσιον, ὀδηγούμενον ἀπὸ τὴν βασιλέα λόγον, προσκολλᾶται εἰς τὰ πρῶτα, καὶ ἀποφεύγει τὰ δεύτερα. Τὰ ἄγρια θηρία, ἐστερημένα νοῦς, στεροῦνται καὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς μετὰ λόγου ἐλευθερίας· ἡ δὲ ἀμάθεια, ἡ δεισιδαιμονία, ἡ πρόληψις, ἐμποδίζουσαι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θείας δωρεᾶς, ἥτοι τοῦ λόγου, ἐκάλυψαν μὲ πυκνὰ νέφη τὸν ὀρθόνοον· ὁ δὲ πανούργος κύριος, ταπεινώσας ἅπασι τὸν αὐτοκράτορα λόγον, ἐκυρίευσεν εὐκολωτέρως πᾶσαν ἐνέργειαν, καὶ ἐνέκρωσε σφετερισθεὶς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀδυνάτου. Ἐκτοτε ὁ ἀνθρώπος, ἐστερημένος τῆς θείας δυνάμεως, ἔχασε μετ' αὐτῆς τὸ εὐγενὲς φρόνημα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκτιμῆσεως, ἐργαζόμενος εἰς τὰς εὐρυχώρους πεδιάδας τῆς Ἀσίας, ὡς ἀγελαῖος βοῦς, πρὸς θεραπείαν τῶν κυρίων του. Τὰς δεσποτικὰς αὐτὰς ἀρχὰς μετέφερον πιθανολογικῶς εἰς τὴν Κρήτην οἱ ἀπὸ Φρυγίαν, Αἴγυπτον κ.τ.λ., ἐλθόντες Ἰερεῖς· οἱ θρησκευτικοὶ ὅμως πόλεμοι καὶ φιλονεικίαι ἐξησθένησαν τὴν θεοκρατικὴν ἐπιρροήν· οἱ δὲ φιλελεύθεροι νόμοι τοῦ Μίνως κατέστρεψαν τὴν ἱεροκρατίαν. Οὗτος, δίδων εἰς τὸν ἄνθρωπον βαφὴν νέας δημιουργίας, ἀπὸ δούλου καὶ ταπεινὸν τὸν ἀπεκατέστησεν ἐλεύθερον καὶ μεγαλόφρονα (β).

Ἡ Κρήτη, ἡσυχάσασα ἐσωτερικῶς καὶ χωρισμένη ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, διετήρησε τὴν πολιτικὴν τῆς ὑπαρξιν ἀταράχως περὶ τὰς δύο ἡμισυ περίπου ἑκατονταετηρίδας μέχρι τοῦ δευτέρου Μίνως. Οὗτος ἰδὼν, ὅτι ἡ νῆσος ἠνοχλεῖτο ἀπὸ πειράτας Κᾶρας, κατεσκεύασε ναυτικὴν δύναμιν, ἐγύμνασε τὸν λαόν του εἰς τὴν νομικὴν ὑπὸκαὴν, καὶ

(α) Τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθῆσαι ἔχειν. (Ἀριστοτ. Πολιτ. βιβλ. Α'. Κεφ. Α § 11.)

(β) Στράβων αὐτόθι.

τὴν πολεμικὴν εὐταξίαν· καὶ καταστρέψας καὶ πειράτας, καὶ ληστές καὶ κακούργους, ἐκυρίευσε καὶ κατώκισε τὰς πλειοτέρας νήσους (α). Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δευκαλίων (β). Ὁ δὲ Ἴδομενεὺς, ἔγγονος αὐτοῦ, ἢ τρισέγγονος, ἀναχωρῶν διὰ τὸν κατὰ τῆς Τρωάδος πόλεμον, ἄφησεν ἀντιβασιλέα τὸν υἱοθετηθέντα παρ' αὐτοῦ Λεῦκον. Οὗτος, ἀπόντος τοῦ Βασιλέως, ἤρπασε τὸν θρόνον, δολοφονήσας τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰδομενέως ἔρχησεν ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο Ἰγεμόνων. Οἱ δὲ Κρήτες ὠφεληθέντες, φαίνεται, ἀπὸ τὴν περίστασιν, κατήργησαν τὴν Μοναρχίαν, καὶ συστήσαντες Δημοκρατικὴν πολιτείαν, διετήρησαν πολλοὺς ἐκ τῶν πρωτοτύπων καὶ θεμελιωδῶν νόμων τοῦ Μίνως.

Εἰς τρεῖς λοιπὸν ἐποχὰς ἐσυστήθη ἡ φιλελεύθερος νομοθεσία τῆς Κρήτης, ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιοτέρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, ἴσως, γένους (γ). Ἡ μὲν πρώτη παρὰ τοῦ Ῥαδαμάνθους τοῦ παλαιοῦ, καὶ τοῦ πρώτου ἴσως Μίνως. Ἡ δευτέρα ἡ τοῦ δευτέρου Μίνως, ὅστις ἐτελειοποίησε τοὺς Νόμους (δ), σχεδιάσας σύστημα νομοθεσίας τακτικώτερον, καὶ μάλλον

(α) Ἄριστοτ. Πολ.—Θουκυδ. Ἐυγγρ. Α.—Πλάτ. Νόμ. καὶ Μίνως.—Στρατ. Κρήτη.

(ε) Ὅς πρῶτος Μίνωα τέκε Κρήτη ἐπίκουρον
Μίνωις δ' αὖ τέκεθ' υἱὸν ἀμύμονα Δευκαλίωνα,
Δευκαλίων δ' ἐμὲ τίκτε πολέοις ἀνδράσιν ἄνακτα.

(Ὅμηρ. Ἰλ. Ν. σ. 450—454.)

(γ) Ὑμῶν γὰρ ὁ Νομοθέτης μόνοις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ὧν ἡμεῖς πυρθανόμεθα, τῶν μεγίστων ἡδονῶν καὶ παιδιῶν ἐπέταξεν ἀπέχεσθαι.
(Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. Ι.)

(δ) Ζηλωτὴς ὁ Μίνως ἀρχαίου τινὸς Ῥαδαμάνθους δικαιοτάτου ἀνδρός, ἀμικνύμενος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὃς πρῶτος τὴν Νῆσον ἐξημερῶσαι δοκεῖ

φιλελεύθερον. Καὶ ὁ πρῶτος (α) καὶ ὁ δεύτερος (β) ἔλεγον, ὅτι ἐλάμβανον τοὺς νόμους ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία εἰς τὸ περίφημον Σπύλαιον, ὅπου τὰ ἀόρητότατα τῶν μυστηρίων ἐπετελεῖτο. Τὸ δὲ πολίτευμα ἐπροχώρει πάντοτε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν (γ). Ἡ δὲ τρίτη μετὰ τὰ Τρωϊκὰ παρὰ τοῦ Ὀνοματοκράτους, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ὅστις, διὰ τὴν ἐμπνεύσιν πλειότερον σεβασμὸν εἰς τὸν λαόν, ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐλάμβανε τὰ νέα διατάγματα παρὰ τοῦ Μίνως (δ).

Ἡ Νομοθεσία τῆς Κρήτης διήρει τὸν λαόν εἰς Πολίτας καὶ εἰς Περιοίκους. Οἱ μὲν, ὡς προστάται καὶ φύλακες, καταγίνοντο εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν πολεμικὴν ἄσκησιν· διότι, διὰ τὴν μείνη τις ἐλεύθερος πρέπει νὰ ᾔηται πάντοτε ἕτοιμος νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἐλευθερίαν του (ε). Οὗτοι κατεφρόνουν τοὺς κόπους,

νομίμοις καὶ συνοικισμοῖς πόλεων καὶ πολιτείαις.

(Στράβ. βιβλ. X. Κεφ. IV. φ. 372.)

(α) Σκηψάμενος παρὰ Διὸς φέρειν ἕκαστα τῶν τιθεμένων δογμάτων εἰς μέσον. (Στράβ. αὐτόθι.)

(β) Τοῦτον δὲ μιμούμενος καὶ ὁ Μίνως δὲ ἐννέα ἐτῶν, ὡς ἔοικεν, ἀναβαίνων ἐπὶ τὸ τοῦ Διὸς ἄντρον καὶ δικτριῶν ἐνθάδε ἀπῆει συντεταγμένα ἔχων παρογγέλματα τινά, ἃ ἔφρασκεν εἶναι τοῦ Διὸς προστάγματα.

(Στράβ. αὐτόθι.)

(γ) Δοκεῖ δὲ ὁ Νομοθέτης μέγιστον ὑποθέσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγαθὸν τὴν ἐλευθερίαν. (Στράβ. αὐτόθι § 379.)

(δ) Τὸ τοιοῦτον, ἴσως, ἐπέφερε τὴν μεταξὺ παλαιῶν καὶ νέων διαφωνίαν περὶ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Μίνως. Οἱ Ἀθηναῖοι, κακίζοντες κατὰ τοῦ Μίνως, τὸν κατηγοροῦν εἰς τὰς κωμωδίας, καὶ εἰς τὰ θέατρα. Ὁ δὲ Πλάτων ὀνομάζει τὸν Μίνωα σοφὸν καὶ μέγαν Νομοθέτην εἰς τὸν Μίνωα, τοὺς νόμους τὴν πολιτείαν κ.τ.λ. ἐννοεῖται, ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι καὶ ὁ δεύτερος ἐλάλουν περὶ τοῦ συγχρόνου τοῦ Αἰγέως καὶ Θησέως Μίνως, ὅστις τοὺς καθυπέβαλλεν εἰς τὸν φόρον.

(ε) Τοῖς δὲ ἔχουσι ταύτην (τὴν ἐλευθερίαν) φυλακῆς δεῖν. (Στράβ. αὐτόθι.)

τὸν καύσωνα, τὸ ψύχος, τὰς πληγὰς, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον· οἱ δὲ Περίοικοι ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, ἔβοσκον τὰ ποίμνια, καὶ περιωρίζοντο εἰς τὰς τέχνας, καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἐργολαβίας. Τὸ κυρίως λοιπὸν ἔργον τῶν νέων πολιτῶν ἦτον ἡ πολεμικὴ ἀσκήσις· τῶν δὲ γερωντωτέρων καὶ φρονιμοτέρων ἡ ἔρευνα τῶν νόμων, ἡ κυβερνητικὴ, τὰ ἔθνη καὶ ἔθνη τῶν πολιτῶν, καὶ ἡ περὶ τὴν εὐσέβειαν φροντίς· τῶν δὲ Περιοίκων ἡ βιομηχανία.

Εἰς τοιαύτην στρατοπεδικὴν πολιτείαν ἐσυστήθησαν τὸ πρῶτον τὰ Συσσίτια ἢ Κοινόδια, τὰ ὅποια δὲν ἐγκρίνει, φαίνεται, ὁ Πλάτων· διότι, ἂν ἦναι κατὰ τὰ ἄλλα, εἰσι, λέγει, γαλεπὰ πρὸς τὰς στάσεις, ἐπιφέρων παράδειγμα τοὺς Μιλησίους, τοὺς Βοιωτοὺς καὶ Θουρίους (α). Ἄλλ' ὁ Νομοθέτης τῆς Κρήτης ἐστοχάσθη, ὅτι, ὅπου σωφρόνως καὶ μετὰ λιτότητος ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, παύει μεταξὺ αὐτῶν πᾶς φθόνος καὶ μῖσος. Ἡ δὲ καθημερινὴ ὄψις καὶ συναναστροφή ἐπιφέρει τὴν ἐκ συνηθείας φιλίαν καὶ ἀγάπην, ἥτις εἶναι τοσοῦτον ἀναγκαία μεταξὺ συμπολεμούντων στρατιωτῶν, ὡς βεβαιοῖ ὁ Πλάτων εἰς τὸ περιβόητόν του Συμπόσιον (β). Κατὰ μόνην τὴν ἀρετὴν, λέγει ὁ Σταγειρίτης, πολιτικὴν φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν πρέπει νὰ ἐξέχη τις εἰς παρόμοια κοινωνικὰ ἰσόπεδα. Ὅλα τὰ διάφορα προϊόντα τῆς γῆσου: καρποὶ, γεννήματα, ποίμνια, δημόσιοι φόροι, κ.τ.λ. ἐτίθεντο εἰς τὸ μέσον καὶ διηροῦντο ὑπερον εἰς τρία· τὸ μὲν διὰ τοὺς θεοὺς, τὰς τελετὰς καὶ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτῶν· τὸ δὲ διὰ τὴν χρεῖαν τῆς

Εἰ δὲ πολέμου γε ὄντος φυλακῆς δεῖ ξυσσιτεῖν, καὶ τινὰς ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους διακεκοσμημένους εἶναι φύλακας. Τοῦτο καὶ ἐν εἰρήνῃ δραστέον· ἦν γὰρ καλοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην, τοῦτ' εἶναι μόνον ὄνομα, τῷ δὲ ἔργῳ πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκύρωτον κατὰ φύσιν εἶναι. (Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. Ι.)

(α) Πλάτων Νόμ. Βιβλ. Ι. φ. 18. — Ἄριστ. ἀπόθι.

(β) Διὰ τοῦτο τὰ Συσσίτια ἐκαλοῦντο καὶ Φιλίτια· κατὰ τὸν Σχολ. τοῦ Πλάτ.

πόλεως καὶ τῶν προστατῶν αὐτῆς· τὸ δὲ τρίτον δι' αὐτοὺς τοὺς Περιοίκους, οἵτινες ἔζων κατ' ἰδίαν, ἐνῶ οἱ πρῶτοι συνηθροίζοντο εἰς τὰ ἀνδρεῖα, καὶ οἱ ἀνήλικοι εἰς τὰς καλουμένας ἀγέλας (α). Οὕτως ἔπαυεν, ὡς εἰρήθη, ὁ μεταξὺ τῶν πολιτῶν φθόνος, καὶ ἔμεινεν ἡ ἀρετὴ (β).

Εἰς τὴν Κρήτην ἐπενόησαν τὸ πρῶτον νὰ μετριάσωσι τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ· ἤγουν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνας, καὶ τοῦτο πρὸ τριάκοντα ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδων, μόνον καὶ χωρὶς παράδειγμα· καθότι καὶ ἡ Ἄνω Ἀσία, καὶ ἡ Αἴγυπτος, καὶ ὁ γνωστὸς τότε Κόσμος ἐδεδσπόζοντο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν· οἱ δὲ βορειότεροι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀγνώστοι ἔζων ὡς ἐπιτοπλεῖστον εἰς τὰ δάση· ὥστε μόνον καὶ πρῶτοι οἱ Ἕλληνας ἐγνώρισαν καὶ ἐτίμησαν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, κινούμενοι βεβαίως ἀπὸ τὴν φυσικὴν τοῦ αὐτοματισμοῦ ὁρμὴν, στριζομένην καὶ σχηματίζουσαν, ὡς εἰρήθη καὶ ἀλλαγῶν, τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα (γ). Εἰς τὴν Κρήτην λοιπὸν τὸ πρῶτον εἶχον οἱ πολῖται νομικὸν δικαίωμα νὰ συναθροίζωνται εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, τὰς κοινὰς συνελεύσεις, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, μετὰ τὴν κατάργησιν μάλιστα τῆς βασιλείας. Κατ' ἀρχὰς

(α) Ἄρις. Πλάτων, καὶ Στράβων αὐτόθι.

(β) Τὴν μὲν οὖν ὁμόνοιαν ὀλιγοσχεσίας αἰρουμένης ἀπαντᾷ, ἢ γίνεται διὰ τὴν πλεονεξίαν καὶ τρυφήν· σωφρόνως γὰρ καὶ λιτῶς ζῶσιν ἅπαντες· οὔτε φθόνον, οὔθ' ὕβριν, οὔτε μῖσος ἀπαντᾷν πρὸς τοὺς ὁμοίους.

(Στράβων αὐτόθι.)

(γ) Ἀλλὰ δικαίη ἡ ἔννοια τῶν περιοίκων εἰς τὴν Κρήτην, τῶν εἰλωτῶν εἰς τὴν Σπάρτην, τῶν δούλων εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν Ρώμην, τῶν Ἰνδῶν καὶ Ἀφρικανῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἀμερικὴν νὰ θλίβῃ τὴν ψυχὴν; Μὴ τάχα δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐλευθερία ἄνευ δουλείας; μήπως ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἐν μέρος ἀνθρώπων ἐλεύθερον, καὶ ἄλλο δούλον; ἢ εἶναι καταδικασμένος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ πλανᾷται ἀείποτε!

ὁλαὸς δὲν εἶχον ἰδιαιτέραν ἰσχύν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα συνεψήφισε μετὰ τῶν Κόσμων καὶ τῆς Βουλῆς (α).

Ὅτε δὲ ἡ πολιτεία μετεβλήθη εἰς καθαρὰν Ἀριστοκρατικὴν Δημοκρατίαν, ἐσυστήθησαν·

Πρῶτον· δέκα ἐνιαύσιοι Κόσμοι (β), καὶ εἷς Πρωτόκοσμος, ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων οἰκογενειῶν (γ). Οἱ πλουσιώτεροι κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ πολιτικὴν σοφίαν (δ) εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν.

Δεύτερον· εἰκοσιοκτὼ ἐφ' ὅρου ζωῆς Βουλευφόροι, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τῶν πρώτων Κόσμων (ε).

Τρίτον· ὁ Δῆμος συνίστατο ἀπὸ τῶν κυρίως πολιτῶν, ὅστις διὰ πρώτην φορὰν ἀπεκατέστη μέτοχος ὅπως οὖν τῆς διοικήσεως Ἀρχῆς.

Οἱ μὲν Κόσμοι καὶ ἡ Βουλὴ ἐπρότεινον τὸν Νόμον (I imitative)· ὁ δὲ Δῆμος ψηρηφορῶν, τὸν ἐπεκύρωνε (sanctioner) ἢ τὸν ἀπέρριπτε (ζ).

Αἱ περὶ ἐγκλημάτων ποιναὶ εἰσι φιλόανθρωποι· ἤγουν φυλά-

(α) Ἀριστοτέλ. Πολιτ. αὐτόθι. Πολύβ. βιβλ. VI. Κεφ. Η.

(β) Ἀριστοτ. Πολιτ. βιβλ. β. Κεφ. 10.

(γ) Ἀριστοτ. αὐτόθι.

(δ) Ἐν μόνῃ γὰρ αὐτῇ ἀρξουσιν οἱ τῷ ὄντι πλούσιοι, οὐ χουσίου· ἀλλ' οὗ δαί τὸν εὐδαίμονα πλουτεῖν· ζωῆς ἀγαθῆς τε καὶ ἔμπρονος. Εἰ δὲ πτωχοὶ καὶ πεινῶντες ἀγαθῶν ἰδίων (ἀρετῆς καὶ πολιτικῆς φρονήσεως) ἐπὶ τὰ δημόσια ἴασιν, ἐντεῦθεν οἰόμενοι τάχαθὸν δεῖν ἀρπάζειν, οὐκ ἔστι περιμάχητον γὰρ τὸ ἀρχειν γιγνόμενον, οἰκείος ὢν καὶ εὐδὸν ὁ τοιοῦτος πόλεμος αὐτοῦς τε ἀπόλλυσι, καὶ τὴν ἄλλην πόλιν. (Πλάτων. Πολιτ.)

(ε) Ἀριστ. αὐτόθι.

Πλούταρχ. εἰς βίον Λυκούργου, καὶ Σράβ. περὶ Κρήτης.

(ζ) Ὅρα τὸ σαφὸν Σύγγραμμα τοῦ πολυμαθοῦς Παπτορέτου, Ἱστορία τῆς Νομοθεσίας, T. V, Κεφάλ. 1, φ.79 —80.

κασίς, ἀτιμία, ἀκύρωσις τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, ἐξορία, χρηματικὴ ποινὴ. κ.τ.λ. (α).

Οἱ Περίοικοι, ὡς εἰρέθη, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ τὰς τέχνας· οἱ δὲ πολῖται, ὄντες μέρος ἐπίσημον τῆς πολιτείας, ἐψηφίζουσαν καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν γύμνασιν τῶν ὄπλων, εἰς τὴν ἐγκράτειαν, καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο ἢ ἀποκαταστήσῃ πολίτας ἐναρέτους καὶ ἐλευθέρους (β).

Οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς εἶχον περιορισμένην τινὰ δύναμιν. ἦσαν Ἀρχιστράτηγοι ἐν καιρῷ πολέμου, ἔχοντες τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰς συνελεύσεις, καὶ τὰς τελετάς. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Μοναρχίας, ὁ Ὄνοματοκράτης ἔδωκε τὴν κατὰ πόλεμον ἡγεμονίαν καὶ τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τοὺς Κόσμους (γ). Ἐπὶ Μίνωος ὁ Δῆμος δὲν ἦτο, φαίνεται, ὡς μετὰ ταῦτα, μέτοχος τῆς κυβερνούσης Ἀρχῆς (δ), ἀλλ' ἔλαβε τὸσαύτην ἐλευθερίαν τὸ πρῶτον, ὅση ἦτον ἱκανή, διὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀξίαν του, καὶ νὰ γείνη πλειότερας ἐλευθερίας ἀξίος. Εἰς τὴν ἀκόλουθον ὁμοῦς περίοδον ὁ λαὸς ἐψηφίζουσαν, παρετήρει ἐπικρίνων καὶ αὐτὴν τὴν κοσμικὴν Κυριαρχίαν.

Τὰ δὲ κοινὰ ψηφίσματα ἔρχιζον οὕτως· «Ἐδοξε τοῖς Κόσμοις καὶ τῇ Βουλῇ». Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας «Ἐδοξε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ Δῆμῳ.» Οἱ Κόσμοι δὲν ἀπελογοῦντο περὶ τῶν πρακτικῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ νόμος ἐσυγχώρει εἰς τὸν Δῆμον ἐπανάστασιν κατὰ

(α) Πάστορ. αὐτόθι.

(β) Ἐκεῖνοι γὰρ τ' ἄλλα πάντα τοῖς δούλοις ἀφέντες ἀπειρήκασιν τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὄπλων κτῆσιν. Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. Β. Κεφ. Β. § 11—15. Πλάτ. Νόμ. τὸ Πρῶτον.

(γ) Ἀριστ. αὐτόθι.

(δ) Κυρία δὲ οὐθενός ἐστιν. ἀλλ' ἡ συνεπιψηφίεται τὰ δόξαντα τοῖς Γέροισιν, καὶ τοῖς Κόσμοις. (Ἀριστοτ. αὐτόθι. § 4.)

τῆς Κοσμικῆς ἐξουσίας, ὅσακις ἐνόμιζεν, ὅτι κατεχρᾶτο τῆς δυνάμεώς της, τὸ ὑποῖον καταδικάζει δικαίως ὁ Σταγειρίτης εἰς πολιτεῖαν μάλιστα ἔχουσαν Συσσίτια καὶ Ἄνδρεια (α). «Ταῦτα δὲ, λέγει ὁ Νομοδιδάσκαλος τοῦ Λυκείου, πάντα, βέλτιον ἢ γίνεσθαι κατὰ νόμον, ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν· οὐ γὰρ ἀσφαλῆς ὁ κανὼν». Εἰς παρομοίαν τρώντι ῥῆξιν, ἂν ὑπερίσχυεν ὁ λαὸς, κατελοε τὴν Κοσμικὴν ἀξίαν, καὶ ἐκινδύνευε νὰ παρειαχωρήσῃ ἡ ἀναρχία. Ἄν οἱ Κόσμοι ὑπερίσχυον, οἱ ἐπαναστάται κατεπιέζοντο καὶ ἐπαπειλεῖτο ἡ κοινὴ ἐλευθερία (β). Κατ' εὐτυχίαν ὁμως ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου, κλείουσα τὴν εἴσοδον τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς, διεφύλαττε τὴν σεμνότητά τῶν ἀρχαίων ἠθῶν· ἡ δὲ ἐξίς διὰ τοῦ χρόνου ἀποκαθίστατο ἰσχυρωτέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ἡ Κρήτη πρώτη ἀπέκτησε Νομοθεσίαν καὶ ἐλευθερίαν· καὶ τελευταία τὴν ἔχασε, μετὰ εἴκοσι περίπου ἑκατονταετηρίδων ἥσυχον ἀπόλαυσιν (γ).

Αἱ ἀξίαι εἰς τὴν Κρήτην ἐδίδοντο εἰς τοὺς Εὐπατρίδας. Εὐπατρίδας δὲ ἐνόμιζον καὶ ὠνόμαζον τοὺς ἐπιστήμους εἰς τὴν ἀρετὴν, πολιτικὴν φρόνησιν, καὶ παιδεῖν πολίτας. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν γνώσεων καὶ τοῦ πλούτου ἐπέφερεν ἐν εἶδος εὐγενείας εἰς τὰς ἱερατικὰς φυλάς τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου· καὶ πάλιν, αἱ πατραγαθία, στηριζόμεναι ἀπὸ τὴν ἀνισότητά τῶν καταστάσεων καὶ τοῦ πλούτου, ἐπροξένησαν τὴν δύναμιν τῶν πατρικιακῶν οἰκο-

(α) Πλάτων. Νομοθ. Βιβλ. Ι.

(β) Ἄριστ. αὐτόθι. Ὅρα Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. Ι. καὶ Μίνωα.

Ἔτι δὲ Montesquieu Esprit des lois. liv. XXIII.

Pastoret. histor. de la legislation.

(γ) Ὅρα Δίων. Κάσσιον Βιβλ. 36 — ἤγουν ἀπὸ Ῥαδαμάνθυος καὶ Μίνωος μέχρι Μετέλλου.

Στράβ. Βιβλ. Χ. Κερ. IV. καὶ Κρήτη. φ. 373. 374.

γενειῶν εἰς τὴν Ῥώμην· αἱ δὲ δημοκρατίαι τῆς Ἑλλάδος ὡς πτωχαι καὶ ἰσορροπώτεραι εἰς τὰς καταστάσεις, διεσώθησαν ὡς ἐκ θείας τινὸς μοίρας ἀπὸ τῆν κοινωνικὴν αὐτὴν νόσον. Δὲν ἔλλειψεν ὁμως ποτὲ πουθενὰ ἡ κοινωνικὴ Κυριαρχία· ἀλλ' εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὑπερεῖχεν ἡ ἀρετὴ, ἡ φρόνησις, καὶ ἡ ἠθικὴ ἀξία, καὶ πολλακίς ἡ εὐγλωττία, καὶ ἡ διμαγωγικὴ πονηρία.

Ὁ Μίνως, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Δημοκρατικοὶ Νομοθέται διέταξαν σοφῶς τὰ περὶ ἀνατροφῆς τῶν παίδων· εἰς πᾶσαν συνηρμοσμένην μηχανὴν, ἃν ὁ τεχνίτης δὲν φροντίσῃ ἐγκαίρως τὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειοποίησιν τῶν κατὰ μέρος τροχῶν καὶ ἐλατηρίων, ἢ δὲν προχωρῇ, ἢ γρήγορα παύῃ ἢ τακτικὴ αὐτῆς ἐργασία· πᾶσα πολιτεία, καὶ μάλιστα φιλελεύθερος Βασιλεία ἢ Δημοκρατία, συνίσταται καὶ σώζεται διὰ τῶν πολιτῶν· ἀνάγκη λοιπὸν ὁ Νομοθέτης νὰ φροντίσῃ τὴν κατὰ μέρος ἀνατροφὴν ἐκάστου πολίτου, ἃν θέλῃ νὰ προχωρῇ καὶ νὰ διαιωνίσῃ ὁ μηχανισμὸς τοῦ πολιτεύματος· καθότι ἡ ἐλευθερία χωρὶς ἠθικὴν ἀρχὴν, χωρὶς χρηστότητα ἠθῶν, δὲν σώζεται. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ λαὸς, δούλος ὢν τῶν παθῶν του, θέλει δουλεύσει γρήγορα καὶ τοὺς τυράννους (α). Ὁ Μίνως ἐστοχάσθη, ὅτι τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν τῶν κοινωνιῶν εἶναι ἡ ἐλευθερία· οἱ δὲ ἔχοντες αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν φυλάττωσιν οἱ ἴδιοι (γ). Ἐπὶ τούτου ἐσυστήθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Κρήτην ἡ δημόσιος γυμναστικὴ (γ)· καὶ αὐτὴ κυ-

(α) Τὸ νικᾶν αὐτὸς αὐτὸν, πασῶν νικῶν πρώτη τε καὶ ἀρίστη· τὸ δὲ ἠττάσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ, πάντων αἰσχιστόν τε ἅμα καὶ κάκιον. Ταῦτα γὰρ, ὡς πολέμου ἐν ἐκάστοις ἡμῶν ὄντος πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, σημαίνει. (Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. Ι.)

(β) Στράβ. Β. ἑλ. Χ. Κεφ. ΙV. σ. 379.

(γ) Ἀθηναῖος Βιβλ. ΙV. Κεφ. X. Πλάτων. Νόμ. τὸ πρῶτον-

ρίως ἦτον ἢ καταλληλοτέρα εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Σπάρτην καὶ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, οὖσαν πετρώδη καὶ ἀνώμαλον (α). Δι' αὐτῆς ἐδιδάσκετο ἡ τρυφερὰ νεολαία τὴν εὐταξίαν, τὴν ὑπακοὴν, καὶ τὴν πολεμικὴν ἀσκησιν. Τότε ἐμάνθανον νὰ ὑποτάσσωνται, σεβόμενοι τοὺς νόμους, καὶ ὕστερον συνηθροίζοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐψηφίζον τοὺς νόμους· οἱ δὲ στρατιῶται οὗτοι πολῖται ἦσαν πάντοτε ἕτοιμοι νὰ κινηθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ νόμου καὶ τῆς πατρίδος (β).

Ἡ δὲ Νομοθεσίᾳ ἅπασα περιστρέφεται, ὡς εἰς κοινόν τινα ἄξονα, τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας. Τοῦτον τὸν σκοπὸν εἶχον ἡ γυμναστικὴ, καὶ οἱ νόμοι καὶ πᾶσα ἡ παιδεία (γ).

Ὁ παιδονόμος ἐγύμναζε τὴν ἀγέλην τοῦ εἰς πᾶν εἶδος κόπου καὶ ἀσκήσεως, συνεθίζων τοὺς νέους ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους, νὰ σεβῶνται τοὺς γέροντας, καὶ νὰ ὑποφέρωσι πείνην, δίψαν, ψύχος, θερμὴν, τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τοὺς πόνους· ἐντυχτῶ δὲ τοὺς ἐδίδασκε τὰ κοινὰ γράμματα, ὅσα ἀναπτύσσουσι τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, χωρὶς νὰ μαλθακόνωσι τὸ φρόνημα, ἢ τὴν σωματικὴν εὐρύωστίαν. Ὁ Λυκοῦργος μετὰ ταῦτα καταφρονήσας τὴν περὶ τὰς μαθήσεις ἐπιμέ-

(α) Τὴν γὰρ τῆς χώρας πάσης Κρήτης φύσιν ὁρᾶτε, ὡς οὐκ ἔστι, καθάπερ ἡ τῶν Θετταλῶν πεδιάς. Διὸ δὴ καὶ τοῖς ἵπποις ἐκεῖνοι χρωῶνται μᾶλλον· δρόμοισι δὲ ἡμεῖς· ἦδε γὰρ ἀνώμαλος αὖ, καὶ πρὸς τὴν τῶν πεζῆ ὁρόμων ἀσκησιν μᾶλλον σύμμετρος. (Πλάτ. Νόμ. βιβλ. Ι.)

(β) Πρὸς δὲ τὸ μὴ ταχείαν, ἀλλ' ἀνδρείαν κρατεῖν, ἐκ παιδῶν ὄπλοις καὶ πόνους συντρέχειν καύματος καὶ ψύχους· καὶ τραχείας ὁδοῦς καὶ ἀνάντους, καὶ πληγῶν τῶν ἐν γυμνασίοις καὶ μάχαις ταῖς κατὰ σύνταγμα.

(Στράβ. Βιβλ. Χ. Κεφ. ΙV, φ. 979.)

(γ) Ὡσπερ ἐν Λακεδαιμόνι καὶ Κρήτῃ πρὸς τοὺς πολέμους συντέτακται σχεδὸν ἦτε παιδεία καὶ τὸ τῶν Νόμων πλῆθος. Ἀριστολ. Πολιτ. βιβλ. Ζ. Κεφ. θ. § 5.—Στράβ. ἐντόθι φ. 482. Πλάτων Νόμ. βιβλ. Ι.

λαιαν, παρεδέχθη τὴν πολεμικὴν ἀσκησιν καὶ δίκιταν τῶν Κρητῶν. Ἀπ' αὐτοῦ κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἡ Γυμναστικὴ διεδύθη εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μὲ οὐσιώδη τινὰ διαφορὰν (α).

Ἡ Γυμναστικὴ εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σπάρτην ἦτο στοιχειώδης βᾶσις τῆς πολιτείας. Ἡ πόλις ἀπεκαθίστατο ἀληθὲς σχολεῖον πολεμικῶν ἀγῶνων, καὶ εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν αὐτῆς ἐνέπνεεν ὁ νέος τὸ πρὸς τὰς μάχας θάρρος, τὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς κινδύνους, τὴν ὑψηλὴν τοῦ θανάτου καταφρόνησιν, καὶ τὸ καθ' ἕξιν ἀγέρωχον, φιλελεύθερον, καὶ ἡρωϊκὸν φρόνημα (β).

Εἰς δὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἡ Γυμναστικὴ ἦτον ἡ τελειοποιήσις τῆς ἐλευθερίου ἀνατροφῆς τῶν νέων καὶ ἐπουσιῶδες μέρος τῆς Πολιτείας. Εἰς τὰς πρώτας ἐλογίζετο ἀναγκαία, εἰς τὴν δευτέραν ὠφέλιμος. Ἐκεῖ ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο ὡς σχολεῖον πολέμου, ἐδῶ ὡς παλαίστρα. Οἱ μὲν ἐγυμνάζοντο, διὰ νὰ νικήσωσι τὸν ἐχθρὸν τῆς Πατρίδος, ἢ ν' ἀποθάνωσιν· οἱ δὲ, διὰ νὰ νικήσωσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διὰ νὰ χειροκροτηθῶσιν, ἢ νὰ ἀξιωθῶσι τὸν ἐξ ἐλαίας στέφανον (γ), ἢ τὸν ἐκ κοτίνου, ἢ τὸν ἐκ πίτυος (δ). ὥστε ὁ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἔρωσ ἦτον ὁ σκοπὸς τῶν πρώτων, ἡ δὲ φιλοδοξία μᾶλλον τῶν δευτέρων.

Τρία λοιπὸν εἶδη Γυμναστικῆς δύναται τις νὰ διακρίνη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον πολεμικὴν καὶ οὐσιωδῶς ἠνωμένην μὲ τὸ Πολίτευμα, ὡς εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σπάρτην. Τὸ δεύτερον

(α) Freret Memoir. de l' Acad. des inscriptions T. VIII. p. 287, 292.

(β) Πλάτων. Νόμ. καὶ Πολιτ. βιβ. 1.

(γ) Ὡν ἀπάντων ἀγῶνας προτίθημεν· καὶ ὁ κρατήσας ἀριστος εἶναι δοκεῖ τῶν καθ' αὐτῶν, καὶ ἀναιρεῖ τὰ ἄθλα. Λουκιαν. Ἄναχ. ἢ περὶ Γυμνασίων.

(δ) Ὀλυμπιασι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου· Ἰσθμει δὲ ἐκ πίτυος. Πυθοῖ δὲ ἐκ μύλων τῶν ἱερῶν τοῦ Δεοῦ· παρ' ἡμῖν δὲ Παναθηναίοις τὸ ἔλατον.

(Λουκ. αὐτόθι.)

Ἀθλητικῆν, δι' ἧς ἐπαγγελματικῶς ἐξησκοῦντο οἱ Ἀθληταί, πρὶν παρουσιασθῶσιν εἰς τοὺς μεγάλους Ἀγῶνας, Ὀλυμπιακοὺς, Ἰσθμικοὺς, κ.τ.λ. Καὶ τὸ τρίτον κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, δι' οὗ ἐτελειοποιεῖτο ἡ ἐλευθέρως αὐτῶν ἀνατροφή. Οἱ Νομοθέται τοῦ πρώτου εἴδους εἶχον σκοπὸν νὰ νικήσωσι τὸν πόνον καὶ τὴν φύσιν, ὡς τὸ δεῖκνυει ἡ Ἱστορία τῆς Σπάρτης ἦτον ἀφεύκτως ἀναγκάσιον. Διὰ τοῦτο ὡς ἀνωφελῆ ἐρρίπτοντο τὰ ἀσθενῆ καὶ δύσμορφα βρέφη εἰς τὸ βάραθρον. Τὸ δεύτερον ἦτο προκιρετικόν· τὸ δὲ τρίτον ἐδιωρίζετο μὲν ἀπὸ τοὺς νόμους, ὅχι ὅμως διὰ νὰ νικήσωσι τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν τελειοποιήσωσι. Ὅθεν πρὸ τῶν Περσικῶν αἱ παλαιστραὶ ἦσαν συστημέναι ὡς σχολεῖον Γυμναστικῆς εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Δι' αὐτῆς οἱ νέοι ἀπεκαθίσταντο εὐκίνητοι καὶ ἀνδρειότεροι, πράγμα ἀναγκαῖον, καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολέμου περιορίζετο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ βραχίονος, καὶ τὸ εὐλύγιστον τοῦ σώματος· καὶ τοῦτο εἰς γῆν ὄρεινὴν καὶ πετρώδη (α). Δι' αὐτῆς ἤλπιζον νικῶντες νὰ διαφυλάξωσι τὴν ἐλευθερίαν (β), ἀπολαμβάνοντες ὅλα τὰ ἀγαθὰ (γ).

Πόλιν λέγοντες οἱ παλαιοὶ Νομοθέται, δὲν ἐννοοῦσαν τὰς οἰκονομίας, ἀλλ' ἐκείνας μὲν ἐθεώρουγ ὡς σῶμα τοὺς δὲ πολίτας, ὡς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὑπαρξίν τῆς πόλεως. Ὅθεν ἅπασα αὐτῶν ἡ φροντίς καὶ μελέτη περιστρέφετο περὶ τὴν ψυχὴν τῶν

(α) Πλάτων. Νομοθ. καὶ Πολιτ.

(β) Τὰῦτα ἐστίν, ὡς Ἀνάχαρσις, ἃ τοὺς νέους ἡμεῖς ἀσκοῦμεν, οἰόμενοι φύλακας ἡμῖν τῆς Πόλεως ἀγαθοὺς γενέσθαι, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ βιώσασθαι δι' αὐτούς. Λουκ. αὐτόθι.

(γ) Κοινὸς γάρ τις ἀγὼν ἄλλος ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς πολίταις πρόκειται . . . ἀλλ' ὅς ἐν αὐτῇ συλλαβῶν ἔχει τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίαν· οἷον ἐλευθερίαν, λέγω, αὐτοῦτε ἐκάστου ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ τῆς Πατρίδος κ.τ.λ. Λουκ. αὐτόθι.

πόλεων, ἤγουν τοὺς πολίτας, διὰ νὰ σώσωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς, καὶ τὰς πόλεις. Ὁ νόμος λοιπὸν, ἀφιερῶν τὴν πρώτην ἀνατροφήν εἰς τὰς μητέρας καὶ τοὺς παιδαγωγοὺς διώριζε, πῶς νὰ τρέφωσι τὰ παιδιά, διὰ νὰ αἰσθανθῶσιν ἐγκαίρως αὐξανόμενα τὴν ἐπιθυμίαν τῶν καλῶν: φιλοτιμίαν, λέγω, καὶ ἐδῶ. Διὰ νὰ ἀποκτήσωσι δὲ σώματα ἐπιτήδεια, καθυπέβαλλε τοὺς νέους εἰς σκληροτέρας ἀσκήσεις, εἰς πᾶν εἶδος σωματικῆς διαπονήσεως, καὶ ἐλευθέριον μάθησιν, ὥστε οἱ εὐφυῶς γεννηθέντες, ἐγίνοντο καλλίτεροι, οἱ δὲ ἔχοντες κακοδεσπέραν φύσιν, μετεξρίθμιζοντο εἰς τὸ βέλτιον.

Ἡ ἠθικὴ ἀνατροφή τῶν νέων ἐκαλλωπιζέτο διὰ τῆς Ποιητικῆς, Μουσικῆς, Ἀριθμητικῆς, καὶ τῆς λοιπῆς ἐγκυκλίου Παιδείας. Οὕτω συγκεκριτημένοι οἱ νέοι πολῖται ἐπλησιάζον εἰς τὰ πολιτικά, μελετῶντες τοὺς νόμους, καὶ συναναστρεφόμενοι τοὺς ἐναρετωτέρους πολίτας, ἐδιδάσκοντο, διὰ λόγου καὶ ἔργου, τὸν ἕρωτα τῆς πατριωτικῆς ἀρετῆς, σκοπὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσυμφώνει ἡ Νομοθεσία, ἡ Θρησκεία, ἡ Φιλοσοφία, καὶ πᾶσα ἐν γένει ἡ ποίησις, καὶ ἀνατροφή, ὡς τέσσοι ὑμόκεντροι κύκλοι.

Οἱ παλαιοὶ εἶχαν ἰδιαιτέραν ὑπόληψιν εἰς τὸν εὐτυχῆ διοργανισμόν, καὶ τὸ κάλλος τοῦ σώματος, ὑποθέτοντες αὐτὸν δεκτικώτερον πάσης μαθήσεως. Τοιούτους πολίτας, ἢ μαθητὰς, ἐπεθύμει ὁ Λυκοῦργος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Σωκράτης, καὶ ὁ Πλάτων. Τὸ σῶμα δὲ τοῦ πολίτου γυμναζόμενον, δὲν ἐσυστέλλετο οὔτε ἀπὸ τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς τῶν ὥρῶν καὶ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἀλλοιώσεις, οὔτε ἀπὸ τὴν θερμῆν, ἢ τὸ ψύχος. Ὁ Σωκράτης περιεπάτει ἀνυπόδητος ἐπὶ τῶν παγετῶν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰοτιδαίας ἐκστρατείαν (α)· καθότι διὰ τῆς τοιαύτης γυμνάσεως

(α) Ἄνυπόδητος διὰ τοῦ κρυστάλλου ὄχου ἐπορεύετο, ἢ οἱ ἄλλοι ὅτι

ἀντὶ μαλακῆς πολυσαρκίας, ἢ τῆς ὠχρᾶς ἀσαρκίας, οἱ γυμναζόμενοι ἀπέκτων σώματα νευρώδη, ῥοδόχροα, καὶ εὐκίνητα· φρόνημα δὲ θυμοειδὲς καὶ φιλοκίνδυνον. Οὗτοι ἐπαρουσιάζοντο πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ ἀνεχώρουν οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὄχι προαποθνήσκοντες εἰς τὴν θέαν τοῦ αἵματος, ἀλλὰ δεικνύοντες ἐπιψυχὸν τινα ἀνδρείαν, βρενθυόμενοι κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν ῥῆσιν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῷ ὀφθαλμῷ παραβάλλοντες (α). Ἐκεῖνοι δὲ, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ γυμναστικὴ ἐγένετο δευτέρα φύσις, ὡς εἰς τὸν Κρήτην καὶ Σπαρτιάτην, ἢ ὡς οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, οἵτινες ἀπὸ μόνην φιλοτιμίαν ὑπέφερον τοιούτους πόνους καὶ κόπους, διὰ νὰ χειροκροτηθῶσι παρὰ τῶν πολιτῶν, ἢ νὰ ἀξιωθῶσι τὸν φυτικὸν στέφανον εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὁποῖοι θέλει φανῶσιν εἰς τοὺς πολέμους μαχόμενοι ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παιδῶν, ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῶν πατρώων τάφων καὶ τῶν πολυούχων θεῶν (β); Διὰ τοῦτο ὁ τύραννος Πολυκράτης, θέλων νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Σάμον, καὶ οἱ Σαυράπαι τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, κατήργησαν τὰ Σχολεῖα τῆς Γυμναστικῆς (γ).

Ὅθεν, ἂν ἡ γενικὴ θέσις καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Γυμναστικῆς ᾗτον ὁ αὐτὸς εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, δὲν μένουσιν ὀλιγώτερον διακεκριμένα τὰ τρία εἶδη τῆς Γυμναστικῆς. Εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ἐχρεώσται ὁ πολίτης νὰ γυμνασθῇ, ἐξασκούμενος εἰς πολεμικὴν τινα ἄσκησιν· ἀλλέως οὔτε πολίτης ἐλογίζετο,

ποδισθεμένοι. (Πλάτ. Συμπόσιον.)

(α) Ἐπειτα βρενθυόμενος (ὁ Σωκράτης), καὶ τῷ ὀφθαλμῷ παραβάλλον, ἠρέμα παρασκοπῶν καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς πολεμίους· δῆλος ὦν παντὶ καὶ πάνυ πόρρωθεν, ὅτι, εἴ τις ἄψεται τούτου τοῦ ἀνδρός, μάλᾳ ἐξοργισμένως ἀμυνεῖται. (Πλάτ. Συμπ. ρ. 279.)

(β) Λουκιανὸς περὶ Γυμνασίων.

(γ) Ἀθήναιος Βιβλ. XIII.

οὔτε ὑπόληψιν καμμίαν μεταξύ τῶν συμπολιτῶν του εἶχεν. Ἦτο τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐνῶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἢ Γυμναστικὴ ἐθεωρεῖτο ὡς πρῶγμα ὠφέλιμον διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ καταγιγόμενος εἰς αὐτὴν ἐλογίζετο πολίτης, ἐπαρουσιάζετο εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐψηφοφόρει, ὡς οἱ λοιποὶ συμπολιταὶ του. Οἱ Κρητῆτες καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐγυμνάζοντο κατὰ χρέος καὶ ἀνάγκην, κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὀργανικῶν νόμων, καὶ ὄχι διὰ τὸν ἐξ ἐλαίας στέφανον· οὔτε διὰ νὰ χειροκροτηθῶσιν εἰς τοὺς κοινούς ἀγῶνας παρὰ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ διὰ νὰ νικήσωσι καὶ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ἢ ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ παλαιὸς λοιπὸν Ῥαδαμάνθους, καὶ μάλιστα ὁ Μίνως, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Δημοκρατικοὶ Νομοθέται τῆς Κρήτης, εἰσὶ κυρίως, πρὸ τριῶν περίπου χιλιάδων ἐτῶν, οἱ Ἀρχηγοὶ καὶ πατέρες τῆς Ἑλληνικῆς εὐκλείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Πλάτων εὐρίσκει εἰς τὴν Κρητικὴν Νομοθεσίαν τὸ πρωτότυπον τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν Νομοθεσιῶν. Ὁ Θησεὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τὴν Κρήτην μετερρύθμισε τὴν Ἀττικὴν, καὶ ὁ Λυκοῦργος τὴν Σπάρτην (α). Τὸ πρὸς τοὺς Νόμους καὶ τοὺς Γέροντας σέβας τῶν Κρητῶν, ἢ ὁμόνοια, ἢ

(α) Οὔτοι (οἱ Κρητῆτες) παλαιοτάτοις νόμοις χρῶνται . . . καὶ Λακεδαιμόνιοι δεύτεροι, μαθόντες παρὰ Κρητῶν. . . . (Πλάτ. Μίνως φ. 296.) Ἔοικε καὶ λέγεται δὲ τὰ πλεῖστα μεμιμῆσθαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἢ τῶν Λακῶνων. (Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. Β. Κεφ. Ζ.)

Στράβων περὶ Κρήτης.

Ἀποδεδημήκει δὲ παρὰ τοὺς Κρήτας, ὅτι ἤκουσεν εὐνομοτάτους εἶναι Μίνως, τοῦ Διὸς νομοθετήσαντος ἐν αὐτοῖς. Σόλων εἰς Λουκίαν. Ἄναρχ. φ. 323.

Καὶ Πλούταρχος, εἰς Λυκοῦργον.

ἐγκράτεια, ἢ ὑψηλὴ τοῦ θανάτου ὑπὲρ πατρίδος καταφρόντις, ἢ ἀσκησις χωρὶς ἐκχυσιν αἵματος, ἢ ἀνδρεία χωρὶς σκληρότητα, ἢ πρὸς τοὺς ξένους καὶ δούλους φιλανθρωπία, κ.τ.λ. μαρτυροῦσι τὴν ἀγαθότητα τῶν Νόμων καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Νομοθέτου (α). Ὁ Ἀριστοτέλης θαυμάζει τὰ περὶ ἐγκρατείας προτάγματα τοῦ Μίνως, συμβουλευῶν πρὸς τούτους, νὰ μὴ καταδικάσῃ τίς ἀπερισκέπτως τὴν περὶ πολυτεχνίας διάταξιν, στοχάζομενος, ἀναντιρρήτως, ὁ φιλόσοφος, ὅτι ἡ πολυκνθρωπία κατήργησε πάντοτε τὰς διὰ μικρὸν λαὸν συστηθείσας πολιτείας. Πρέπει ὁ νοῦς νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἰσόπεδον τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ τῆς ἀρχαίας Νομοθεσίας· ἀλλέως θέλει καταδικάσει καὶ τὸν Λυκοῦργον καὶ τὸν Πλάτωνα, τὸν Σόλωνα καὶ ὅλους τοὺς Νομοθέτας εἰς πολλὰ νομικὰ παραγγέλματα.

Ὁ Κρόνος, ὁ Ζεὺς καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν μυθολογουμένων θεῶν ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Κρήτην (β). Ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰδης ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια καὶ αἱ τελεταί· ἐκεῖ ἐκατοίκουν τὰ διάφορα τάγματα τῶν ἱερέων. Ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθεν ὁ σπινθήρ τῆς ἱερατικῆς ἐριδος, καὶ τῶν ἱερῶν φιλονεικιῶν. Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ πατρίς τοῦ πολυμηχανοῦ Προμηθέως· ἐκεῖ εὗρέθη ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς κ.τ.λ. αἱ ἀναγκαϊότεραι τέχναι. καὶ ἐτελειοποιήθησαν τὰ πλεῖστον γεωργικὰ ἐργαλεῖα (γ).

(α) Ὁ Ρουσσώ λέγει, ὅτι αἱ πλεῖστοι πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἶχον ξένους Νομοθέτας. *Kontr Socisal Βιβλ. II. Κεφ. VII.* ἀλλ' ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ παλαιοὶ φρονοῦσι τὸ ἐναντίον. Οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν θρησκευτικῶν Διατάξεων, δὲν ἐπρότειναν τακτικὸν νομοθετικὸν Σύστημα.

Ὁ Ῥαδάμανθυος, ὁ Μίνως καὶ ὁ Ὀνοματοκράτης ἦσαν Ἕλληνας· ὁ Θεσεύς, ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Σόλων δὲν ἦσαν ξένοι.

(β) Διόδωρ. Βιβλ. V. § 72.

(γ) Πρώτους δὲ ἐργάσασθαι σίδηρον καὶ χαλκόν· καὶ δὴ καὶ τὴν Ἀρ-

Ἡ Κρήτη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὄλων τῶν συγγραφέων, εἶναι ἡ πρώτη, ἣτις ἐκπαλαί εὐνομήθη (α). Εἰς τὸν Μένωα καὶ εἰς τὴν Κρήτην δύναται τις χωρὶς δισταγμοῦ, νὰ θέσῃ τὸ σημεῖον τῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ Κρήτη εἶναι ἐπίσης ἡ τελευταία, ἣτις ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της, φυλάττουσα αὐτὴν μέχρι Μετέλλου, ἐνῶ πρὸ πολλοῦ τὴν εἶχε στρεφθῆ καὶ ἡ Μακεδονία, καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἑλλάς. Ἡ Βουλὴ τῆς Ῥώμης, θέλουσα νὰ ὑποδουλώσῃ ἐν ἔθνος, ἐγένετο πρότερον μετ' αὐτοῦ σύμμαχος, διὰ νὰ εὖρη εὐκολωτέρως ὕστερον πρόφρασιν πολέμου. Μετ' ὀλίγον κατηγορήσασα τοὺς Κρήτας ὡς φίλους τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δῆμου, ἐκυρίευσε τὴν Νῆσον, καὶ καταργήσασα τὴν θαυμαζομένην εἰς διάστημα τοσούτων αἰῶνων ἀξιοθαύμαστον νομοθεσίαν, ἀντικατέστησε πραιτώρα Ῥωμαῖον (β). ἔχασεν ἡ Κρήτη τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτικὴν της ὕπαρξιν· καὶ στενάζει ἔκτοτε ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν ἡ κοιτίς τῆς εὐνομίας, τῶν τεχνῶν, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ πάσης τῆς Εὐρώπης (γ).

πὴν Κρόνω δημιουργῆσαι. (Στράβ. Βιβλ. XIV. φ. 196.

(α) Πλάτων. Ἀριστοτ. καὶ Στράβ. αὐτόθι. Διόδωρ. Βιβλ. V. § 75, 76, 77.

(β) Κατ' αὐτοῦ τοῦ Μέτελλου πᾶσαν τὴν Νῆσον ἐχειρώσατο. Κρηῖτες μὲν οὖν ἐλεύθεροί τε πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον γενόμενοι, καὶ δεσπότην ὀθνεῖον μηδένα κτησάμενοι κατεδουλώθησαν. Δίων Κάσσιος. Βιβλ. 36 § 2.

(γ) Ἡ Κρήτη, ἀφοῦ ὑπετάγη ἀπὸ τὸν Μέτελλον, ἐδιοικεῖτο ἀπὸ Ῥωμαίους καὶ ὕστερον ἀπὸ Γραικορωμαίους Πραιτώρας. Περὶ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα (Μ.Χ.) οἱ Σαρακηνοὶ διασκορπισθέντες, ὡς ἡ Ἀραβικὴ ἄμμος, διεχύθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν, Ἰσπανίαν κ.τ.λ. Τότε ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον καὶ ἔκτισαν τὴν Χανίαν (Χαντάκ, ἡ τάφρος). Οἱ Στρατηγοὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐδίωξαν μετὰ πολλῶν κόπων τοὺς Σαρακηνούς. Οἱ Σταυροφόροι, ἐξουσιάζαντες τὴν Κρήτην ὕστερον ἐ-